

PERVİN-İ İTİSÂMÎ' NİN DÎVÂNINDA VEZİN TÜRLERİ

Prosody and Prosody Species in Pervin-i İtisami's Diwan

Esengül UZUNOĞLU SAYIN*

Özet

Çağdaş İran edebiyatının en seçkin ve en güçlü bayan şairlerinden sayılan Pervîn-i İ'tisâmî küçük yaşta edebiyatla ilgilenmeye başlamıştır. Babasından ve seçkin öğretmenlerden ilk eğitimini almıştır. Şiirlerine kattığı duygu yoğunluğu ve bilgi birikimi onun bu eğitiminin göstergesidir. Modern çağda klasik üslupla şiir yazan ilk temsilcisidir. Dönemin sorunlarını eleştirel bir dille anlatması bugün hala adını anılmasına sebep olmuştur. Kısa ömrüne rağmen geride eşsiz şiirler bırakmıştır.

Bu çalışmamızda Pervîn-i İ'tisâmî'nin hayatı ve edebi kişiliği hakkında bilgi verilip, divanı aruz ve kafiye açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş İran Edebiyatı, Pervîn-i İ'tisâmî, Modern Asır.

Abstract

Pervin-i İ'tisami, who is considered one of the outstanding poets in modern Persian literature, showed interest in the literature at her early age. Her literature education acquired from her father's literary friends made her one of the greatest poets. The intensive emotion and broad knowledge in her poems demonstrate her high level education. In this work, the basic information related to Pervin's literary sense is provided and her poems are examined in terms of "divan-i aruz" and rhyme.

Key Words: Modern Persian Literature, Pervin-i İ'tisâmî, Modern Century.

Giriş

Pervin-i İ'tisâmî, Çağdaş İran edebiyatının en ünlü kadın şairlerindedir. Asıl adı Rehşende İ'tisâmî'dir. 25 İsfend 1285hş./16 Mart 1907 yılında Tebriz'de doğmuştur. Ailesiyle birlikte Tahran'a gelmiş, İ'tisâmü'l-mülk lakabıyla bilinen babası Mîrzâ Yusuf Hân-i Âştîyânî'den ve özel öğretmenlerden Arapça ve Farsça ilk bilgilerini almıştır. Babasının arkadaşları olan Ali Ekber-i Dihhudâ ve Melikuş-şuarâ gibi tanınmış şairlerin şiir meclislerine katılmıştır. Ayrıca; Said-i Nefisî, Nîma Yuşic ve Sâdık-ı Hidâyet haftanın belirli günlerinde Pervîn'in evinde edebiyat toplantıları yapıyorlardı. O da bu toplantılardan faydalanmıştır.¹

*Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. esenguluzun@hotmail.com.

Pervîn şiiirlerini yazarken Nâsır-ı Hüsrev, Sa'dî-i Şîrâzî, Senâî, Ehvadüddîn-i Enverî, Ferududdin Attar, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Hâfız-ı Şîrâzî ve Abdurrahman-ı Câmî'den etkilenmiştir.

Pervin babasının teşvikiyle sekiz yaşında babasının Fransızca yazdığı bir şiiri Farsça'ya çevirmiştir. On iki yaşındayken "Ey küçük kuş" adlı şiiri yazmıştır. Daha sonra "Govher ve Seng, Zerre, Eşk-i Yetim, Kûdek-i Arzumend, Enderzhâ-yi Men, Ez Yek Gazel, Hazan, Endûh-ı Fakr" adlı şiirleri yazmıştır.²

Pervin'in babası, iyi bir eğitim alması için kızını Amerikan Kız Koleji'ne göndermiştir. 1924 yılında 18 yaşında okulu başarıyla tamamlamış; okuldan mezun olduktan sonra bir süre bu okulda öğretmenlik yapmış; daha sonra Tahran Üniversitesi'ne bağlı Yüksek Öğretmen Okulu'nun kütüphanesinde çalışmıştır. 1934 yılında amcasının oğluya evlenmiş fakat eşinin sanat dünyasından uzak olması evliliklerinin çok uzun sürmemesine neden olmuştur. 5 Nisan 1941'de genç yaşta vefat etmiştir.³

Pervin'in 5606 beyitten oluşan divanı, kaside, mesnevi, kıta ve gazel tarzındadır. Dîvânı ilk olarak 1935'te Muhammed Taki-yi Bahâr'ın yazdığı giriş kısmıyla basılmıştır, Bahar, üslubu hakkında şöyle der: "Bu divan, müstakil bir üslupla karışık, lâfzî ve manevî iki üsluptan terkiptir. İlki Horasan şairlerinden özellikle Nâsır-ı Husrev'in tarzı ve diğeri Irak ve Fârs şairlerinin bilhassa Şeyh Muslihuddîn-i Sa'dî'nin tarzıdır. Mana bakımından da filozof ve ariflerin fikir ve hayalleri arasındadır."⁴

Pervin'in şiirlerinin en önemli özelliği sade bir dille ve güçlü bir üslupla söylenmiş olmasıdır. Onu modern şairler arasında sayarsak da şiirlerinden eski şiir kalıbını kullandığı görülmektedir. Pervin, 1925 yılında İran'da meydana gelen siyasi olaylara tanık olmuş ve bu olay onun eleştirisel, toplumsal ve siyasi şiirler

¹ İnal Savi, Saime, "Pervîn-i İ'tisâmî", *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 246-247; Dihhudâ, Ali Ekber , *Luğâtname*, Tahran 1346, hş., XII, 292, Aslanoğlu, Osman, *Pervîn-i İ'tisâmî Divanı'nın Tahlili*, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2014, s. 1-3.

² Aslanoğlu, *Pervîn-i İ'tisâmî Divanı'nın Tahlili*, s. 15-17, İnal Savi, *Pervîn-i İ'tisâmî*, s. 246.

³ İnal Savi, "Pervîn-i İ'tisâmî", s. 246-247; Dihhudâ, *Luğâtname*, XII, 292.

⁴ Yaylalı, Yasemin, "Pervîn-i İ'tisâmî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Lutf-i Hak Mesnevisi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. *Şarkiyat Mecmuası*, Sayı: 18, İstanbul 2011, s. 123-145.

yazmasına neden olmuştur. Böylece halkın hakkını eşyaların, kuşların, hayvanların diliyle eleştirerek savunmaya çalışmıştır.⁵

Şiirlerinde genel olarak sade ve akıcı bir üslupla kadın eğitimi ve kadının ülke refahındaki yerinden bahsetmiştir. Bunun yanı sıra şiirlerinde İran toplumdaki eksiklikleri, eğitim ve öğretimin yetersizliğini, vatan ve tabiat sevgisini işlemiştir. Pervîn'in şiirleri ve divanı ilahi mesajlarla, tavsiye ve öğütlerle ve kader ve kaza kavramlarıyla doludur. Arapçayı çok iyi bilmesine rağmen divanında Arapça kelimelere çok az yer vermiştir.⁶

Bu çalışmada aşağıdaki metot takip edilmiştir:

1. Pervîn-i İ'tisâmî'nin 1386 hş.'de Tahran'da neşredilen divanı esas alınmıştır.

2. Divanda mevcut manzumelerin hepsinin taktii yapılarak bahri ve vezni bulunmuştur.

3. Bahirler, en çok kullanım oranlarına göre tertip edilmiş ve her bahirdeki vezin sayısı zikredilerek divanda yer alan manzumelerdeki kullanım yüzdesi çıkarılmıştır.

Kullanım Niceliğine Göre Bahirler ve Vezinleri:

Divanda mevcut olup ele alınan manzumeler, 5 musammat, 50 mesnevi, 9 gazel, 90 kıta, 57 kasideden oluşmaktadır.

Pervîn, zikredilen manzumelerini remel, hezec, hafif, muzârî, münserih, seri, müctes, mütekârib bahirlerinde yazmıştır. Şiirlerinin yüzde 31,27'sini remel, yüzde 18,43'ünü hezec, yüzde 16,58'ini müctes, yüzde 11,84'ünü muzârî, yüzde 7,8'ini mütekârib, yüzde 6,6'sını hafif, yüzde 2,86'sını seri ve yüzde 0,47'sini münserih bahrinde yazmıştır. Bunlar;

⁵ Aslanoğlu, *Pervîn-i İ'tisâmî Divanı'nın Tahlili*, s. 21-22, <http://safire-adab.blogfa.com>, erişim Tarihi: 08 Aralık 2014.

⁶ Aslanoğlu, *Pervîn-i İ'tisâmî Divanı'nın Tahlili*, s. 34-37, Zindegînâme ve nakd-ı eş'ar-ı Pervîn-i İ'tisâmî, Erişim Tarihi: 8 Aralık 2014, Dihhudâ, XII, 292; İnal Savi, "Pervîn-i İ'tisâmî", *DİA*, XXXIV, 246-247.

1. Remel Bahri:

Pervîn, 66 manzumesini bu bahirde söylemiş ve en çok bu bahirden yararlanmıştı. Bunlar, divandaki manzumelerin yüzde 31,27'sini oluşturmaktadır. Bahrin 16 vezni kullanılmıştır. Bunlar:

1. Remel-i müsemmen-i sahîh-i zarb ve arûz (1 manzume):
Fâilâtün/ fâilâtün/ fâilâtün/ failâtün
2. Remel-i müsemmen-i mahzûf (9 manzume):
Fâilâtün/ fâilâtün/ fâilâtün/fâilün
3. Remel-i müsemmen-i maksûr (2 manzume):
Fâilâtün/ fâilâtün/ fâilâtün/ fâilât
4. Remel-i müsemmen-i mechûf-i musabbağ (2 manzume):
Fâilâtün/ fâ'îlâtün/fâ'îlâtün/ fâ'
5. Remel-i müsemmen-i mahbûn-i musabbağ (1 manzume):
Fâilâtün/ failâtün/ failâtün/ failâyân
6. Remel-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf-i aslem-i zarb (2 manzume):
Fâilâtün/ fâilâtün/ fâilâtün/ failen
7. Remel-i müsemmen-i mahbûn-i maktu-î musabbağ (1 manzume):
Fâilâtün/ feilâtün/ feilâtün/ fe' lât
8. Remel-i müsemmen-i mahbûn-i merbû' (2 manzume):
Feilâtün/ feilâtün/ feilâtün/ feil
9. Remel-i müsemmen-i mahbûn-i merbû-î maksûr-i arûz (1 manzume):
Feilâtün/ feilâtün/ feilâtün/ feilât
10. Remel-i müseddes-i maksûr (18 manzume):
Fâilâtün/ fâilâtün/ fâilât
11. Remel-i müseddes-i mahbûn-i aslem (1 manzume):
Fâilâtün/ fâilâtün/ fa'len

12. Remel-i müseddes-i mahbûn-i aslem-i musabbağ-i arûz-i maksûr-i zarb (4 manzume):

Fâilâtün/ feilâtün/ fe' lün

13. Remel-i müseddes-i mahzûf (11 manzume):

Fâilâtün/ feilâtün/ feilün

14. Remel-i müseddes-i mahbûn-i maksûr (8 manzume):

Fâilâtün/ feilâtün/ feilât

15. Remel-i müseddes-i mahbûn-i mahzûf-i arûz (2 manzume):

Fâilâtün/ feilâtün/ fâilün

16. Remel-i müseddes-i mekfûf-i muşaa'as (1 manzume):

Feilâtün/ fâilâtü/ fâilât

II. Hezec Bahri:

Pervîn'in, remel bahrinden sonra en çok kullandığı bahir olup 39 manzume bu bahirden faydalanılmıştır. Manzumelerin yüzde 18.43'ünü ihtiva eden bu bahrin 12 vezni kullanılmıştır:

1. Hezec-i müsemmen-i sâlim (2 manzume):

Mefâilün/ mefâilün /mefâilün/ mefâilün

2. Hezec-i müsemmen-i maksûr (5 manzûme):

Mefâilün/ mefâilün/ mefâilün/ mefâil

3. Hezec-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf-i maksûr (1 manzume):

Mefûlü/ mefâilü/ mefâilü/ mefâil

4. Hezec-i müsemmen-i makbuz (1 manzume):

Mefâilün/ mefâilün/ mefâilün/ mefâilün

5. Hezec-i müsemmen-i ahreb-i ezell-i arûz-i mahbûb-i zarb (1 manzume):

Mefûlü/ mefâilü/ mefâilü/ feûl

6. Hezec-i müseddes-i mahzûf (15 manzume):

Mefâilün/ mefâilün/ feûlün

7. Hezec-i müseddes-i maksûr (6 manzume):
Mefâilün/ mefâilün/ mefâil
8. Hezec-i müseddes-i ahreb-i makbuz-i maksûr (1 manzume):
Mefûlü/ mefâilün/ mefâil
9. Hezec-i müseddes-i ahreb-i makbûz-i mahzûf (4 manzume):
Mefûlü/ mefâilün/ feûlün
10. Hezec-i müseddes-i ahreb-i mekfûf-i mahzûf (1 manzume):
Mefûlü/ mefâilü/ feûlün
11. Hezec-i müseddes-i ahreb-i mekfûf-i sahîh zarb ve aruz (2 manzume):
Mefûlü/ mefâilü/ mefâilün
12. Hezec-i müseddes-i ahreb-i makbûz-i ahrem-i ahtem (1 manzume):
Mefûlü/ mefâilün/ feûl

III. Müctes:

35 manzume bu bahirde söylenmiştir. Bunlar, divandaki manzumelerin yüzde 16.58'ini içermektedir. 10 vezinden yararlanılmıştır. Bunlar:

1. Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i arûz ve zarb (1 manzume):
Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ feilâtün
2. Müctes-i müsemmen-i maktû'-i musabbağ (9 manzume):
Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ fe'lât
3. Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i mahzûf-i arûz-i mahbûn-i mahzûf-i mesken-i zarb (5 manzume):
Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ feilün
4. Müctes-i müsemmen-i aslem-i arûz-i mahzûf-i zarb (4 manzume):
Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ fe'lün
5. Müctes-i müsemmen-i mahzûf (1 manzume):
Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ feilün

6. Müctes-i müsemmen-i maksûr (2 manzume):

Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ feilât

7. Müctes-i müsemmen-i musabbağ (2 manzume):

Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ fâ'

8. Müctes-i müsemmen-i muşâ"as-i aslem-i musabbağ-i arûz-i maksûr-i zarb (4 manzume):

Mefâilün/ mefûlün/ mefâilün/ fe'lât

9. Müctes-i müsemmen-i muşâ"as-i aslem-i musabbağ-i arûz-i mahzûf-i zarb (1 manzume):

Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ fe'lün

10. Müctes-i müsemmen-i mahbûn-i aslem-i zarb ve arûz (4 manzume):

Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ fe'lât

IV. Muzâri Bahri:

25 manzume bu vezinde söylenmiştir ve divandaki manzumelerin yüzde 11.84'ünü içermektedir. Bu veznin 10 bahrinden faydalanılmıştır. Bunlar:

1. Muzâri-i müsemmen-i ahreb-i musabbağ-i haşv (1 manzume):

Mefûlü/ fâilîyân/ Mefûlü / fâilîyân

2. Muzâri-i müsemmen-i ahreb-i mahzûf (2 manzume):

Mefûlü/ fâilâtün/ mefûlü/ fâilün

3. Muzâri-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf (1 manzume):

Mefûlü/ fâilâtü/ mefâilü/ fâilâtün

4. Muzâri-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf-i maksûr (4 manzume):

Mefûlü/ fâilâtü/ mefâilü/ fâilât

5. Muzâri-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf-i mahzûf (7 manzume):

Mefûlü/ fâilâtü/ mefâilü/ fâilün

6. Muzâri-i müsemmen-i mekfûf (2 manzume):
Mefâilü/ fâilâtü/ mefâilü/ fâilât
7. Muzâri-i müsemmen-i mekfûf-i maksûr (2 manzume):
Mefâilü / fâilât/ mefâilü/ fâilât
8. Muzâri-i müseddes-i ahreb-i mekfûf (2 manzume):
Mefûlü/ fâilâtü/ mefâilün
9. Muzâri-i müseddes-i ahreb-i mekfûf-i mahzûf (1 manzume):
Mefûlü/ fâilâtü/ feûlün
10. Muzâri-i müseddes-i ahreb-i sâlim-i arûz ve zarb (2 manzume):
Mefûlü/ fâilâtü/ mefâilün

V. Mütেকârib Bahri:

16 şiir, bu veznin 5 bahrinde söylenmiştir. Divandaki manzumelerin yüzde 7.58'ini ihtiva etmektedir. Bunlar:

1. Mütেকârib-i müsemmen-i sahîh-i zarb ve arûz (9 manzume):
Feûlün/ feûlün/ feûlün/ feûlün
2. Mütেকârib-i müsemmen-i maksûr (3 manzume):
Feûlün/ feûlün/ feûlün/ feûl
3. Mütেকârib-i müsemmen-i mahzûf (2 manzume):
Feûlün/ feûlün/ feûlün/ feil
4. Mütেকârib-i müseddes-i sâlim (1 manzume):
Feûlün/ feûlün/ feûlün
5. Mütেকârib-i müseddes-i maksûr (1 manzume):
Feûlün/ feûlün/ feûl

VI. Hafif Bahri:

14 manzumede bu bahirden yararlanılmış ve 3 vezni kullanılmıştır. Bunlar, divandaki manzumelerin yüzde 6.63'ünü teşkil etmektedir. Bu vezinler:

1. Hafif-i mahbûn-i mahzûf (5 manzume):
Fâilâtün/ mefâilün/ feilün

2. Hafif-i aslem -'i arûz ve zarb-i musabbağ (7 manzume):

Fâilâtün/ mefâilün/ fe'lât

3. Hafif-i aslem-i musabbağ (2 manzume):

Fâilâtün/ mefâilün/ fe'lât

VII. Serî Bahri:

Divandaki 6 manzumede bu bahrin 4 vezninden yararlanılmıştır. Bunlar da manzumelerin yüzde 2.84'ünü oluşturmaktadır. Bu vezinler:

1. Serî-i matvî-yi mekfûf (3 manzume):

Müfteilün/ müfteilün/ fâilân

2. Serî-i maktu-i haşv (1 manzume):

Müfteilün/ mefûlün/ fâilün

3. Serî-i matvî-yi mekşûf-i arûz-i mahbûl-i mekşûf-i zarb (1 manzume):

Müfteilün/ müfteilün/ feilün

4. Serî-i matvî-yi maktu-i mekşûf-i arûz-i mevkûf-i zarb (1 manzume):

Müfteilün/ müfteilün/ fâilün

VIII. Münserih Bahri:

Manzumede bu bahirden istifade edilmiş ve bir vezninden faydalanılmıştır. Divanda manzumelerin yüzde 0.47'sini teşkil etmektedir. Bunlar:

1. Münserih-i müsemmen-i mecdû (1 manzume):

Müfteilün/ fâilâtü/ müfteilün/ fâ'

SONUÇ

Pervîn-i İ'tisâmî'nin şiirlerindeki dili son derece akıcı ve sade olup Arapça kelime ve terkipler yok denecek kadar azdır. Şiirlerinde vermek istediği mesajları kimi zaman hayvanların ve kimi zaman objelerin diliyle aktarmıştır. Semboller ve teşbihlere bolca yer vermiştir. Modern dönem şairi olmasına rağmen aruz vezni ni tercih etmiş ve bütün şiirlerini bu vezinde söylemiştir. Aruzun da işlek ve akıcı bahirlerini kullanmıştır.

Yapılan çalışma da şairin 1386 hş.'de Tahran'da neşredilen divanı esas alınarak manzumelerin taktii yapılması sonucunda Pervin'in en çok remel bahrini kullandığı tespit edilmiştir. Yapılan inceleme sırasında bahirlerde hiçbir kusur olmadığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Aslanoğlu, Osman, *Pervîn-i İ'tisâmî Divanı'nın Tahlihi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2014.
- Dihhudâ, Ali Ekber , *Luğâtname*, Tahran 1346, hş., XII.
- İnal Savi, Saime, "Pervîn-i İ'tisâmî", *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV, 246-247.
- Yaylalı, Yasemin, "Pervîn-i İ'tisâmî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Lutf-i Hak Mesnevisi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. *Şarkiyat Mecmuası*, Sayı: 18, İstanbul 2011.
- Zindegînâme ve nakd-ı eş'ar-ı Pervîn-i İ'tisâmî, Erişim Tarihi: 8 Aralık 2014.
- <http://safire-adab.blogfa.com>, Erişim Tarihi: 08 Aralık 2014.